

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

راهنمای زنگ

"خوآن زیار"

سازمان مدارس راه ایمان

تابستان ۱۴۰۴

کتاب، پزشکِ ذهن و روان ماست. در هر سنی که باشیم می‌توانیم با کتاب انس بگیریم و همراه شویم. کتابخوانی و مطالعه، خستگی‌های ذهنی ما را درمان کرده و دریچه‌ای تازه به دنیای ناشناخته‌ها باز می‌کند.

در خوان‌یار می‌خواهیم دانش‌آموزان، اولیاء و مربیان را به مطالعه و کتابخوانی تشویق کنیم، چراکه رفاقت با کتاب می‌تواند تأثیرات مثبت و ماندگاری بر زندگی همه‌ی ما داشته باشد. دوستی با کتاب نه تنها یک فعالیت سرگرم‌کننده است، بلکه مانند یک ابزار قوی در جهت رشد فردی و اجتماعی ما عمل کرده و کمک می‌کند تا زندگی غنی‌تری داشته باشیم.

یکی از روش‌های انس با کتاب به‌خصوص برای کودکان، قصه‌خوانی است. قصه‌خوانی نقش مؤثر و مفیدی در شکل‌گیری شخصیت کودکان دارد. قصه‌گویی و داستان‌خوانی، سنتی کهن است. کودکی بسیاری از ما همراه با داستان‌گویی بزرگ‌ترها سپری شده است. کودکان از طریق قصه‌خوانی با آداب، فرهنگ و سنت‌های سرزمین خود و دیگر جوامع آشنا می‌شوند. این آشنایی در آینده، پایه‌های رشد فرهنگی شخصیت آن‌ها را شکل می‌دهد.

والدین و مربیان عزیز، اگر می‌خواهید با کودکان ارتباطی صمیمانه برقرار کنید، بیاموزید داستان‌سرایی خوبی باشید. داستان‌ها خیلی بیشتر از واقعیت‌ها به یاد دانش‌آموزان و کودکان می‌مانند. قصه‌خوانی بهترین گزینه است، یک استراتژی آموزشی قوی و ضروری برای یادگیری دانش‌آموزان، که اگر با لذت و سرگرمی همراه شود اغلب به ثمر خواهد نشست.

خوان‌یار به عنوان یک روش و طرح مؤثر در قصه‌خوانی و کتابخوانی با صدای بلند، می‌تواند به اهداف زیر دست یابد:

- ایجاد علاقه به مطالعه و کتابخوانی در کودکان
- زبان‌آموزی به کودکان
- افزایش دایره‌ی واژگان
- جذاب و آسان کردن مباحث درسی
- تمرین دقت و توجه، با خوب گوش دادن و خوب نگاه کردن
- ایجاد تغییر مثبت در نگرش به یک موضوع
- تقویت ایده‌پردازی، تخیل، خلاقیت
- تقویت اعتماد به نفس و عزت نفس
- آموختن مهارت حل مسئله و تقویت آن

افلاطون در کتاب جمهوری در بیان اهمیت قصه‌خوانی برای کودکان می‌گوید:

«باید پرستاران و مادران را وادار کنیم که فقط حکایت‌هایی را که پذیرفته‌ایم، برای کودکان نقل کنند و متوجه باشند که پرورشی که روح اطفال به وسیله حکایات حاصل می‌کنند، به مراتب بیش از تربیتی است که جسم آن‌ها به وسیله‌ی ورزش پیدا می‌کند.»

**نکته:** کتابخوانی مقدمه‌ای است برای ورود به دنیای نوشتن.

## چرا کتابخوانی یک استراتژی آموزشی مؤثر است؟

خواندن کتاب، ابزاری است که به دانش‌آموزان کمک می‌کند تا دنیای اطراف خود را بهتر بشناسند و درک کنند. همچنین به کودکان یاد می‌دهد خود را در موقعیت‌های مشابه کنار قصه‌گو تجسم کنند.

کتابخوانی با صدای بلند یک استاندارد آموزشی رایج است، دانش‌آموزان توانایی بازگویی رویدادها به ترتیب زمانی را یاد می‌گیرند و گوش دادن به داستان و خواندن آن را که یک قدم مهم در رشدشان است تمرین می‌کنند.

داستان‌ها، یادگیری را جذاب‌تر و سرگرم‌کننده‌تر می‌کنند و در عین حال به دانش‌آموزان کمک می‌کنند تا اطلاعات مرتبط را بهتر درک کنند و به خواندن علاقه‌مند شوند. علاقه به مطالعه اولین و مهم‌ترین هدف خوان‌یار است.

زمانی که کودکان در خواندن به مهارت کافی رسیدند گام دوم که خواندن کتاب توسط خود دانش‌آموزان است، آغاز می‌شود. هنگامی که روح کودکان با کتاب‌های مفید و آموزنده تغذیه شد و مهارت خواندن کتاب‌های گوناگون را کسب کردند، حال نوبت به قدم سوم و نهایی می‌رسد. قصه‌نویسی! که تکمیل‌کننده تمام آموزش‌های قبلی است.

## • خوان‌یار:

خوان‌یار طرحی است که به معلمان و مربیان عزیز کمک می‌کند تا نکات کلیدی را در مورد کتابخوانی با صدای بلند برای تمام سنین بیاموزند. در نهایت معلم، مربی و همچنین والدین می‌توانند بنابه نیاز و ضرورت، این آموزش‌ها را به دانش‌آموزان نیز یاد بدهند.

مهم‌ترین نکته‌ای که باید به خاطر داشته باشیم این است که مطالعه کردن یک تجربه‌ی شیرین، لذت بخش و آسان برای کودکان باشد. خوان‌یار در همین مدت کوتاهی که از اجرای آن در مدارس می‌گذرد، تأثیرات بسیار سودمند و معجزه‌گری در خوانش، صحبت کردن و اعتماد به نفس دانش‌آموزان گذاشته، که نشانه‌ای از موفقیت‌آمیز بودن این طرح است و ثابت می‌کند اگر آموزش با آگاهی و تدبیر همراه شود می‌تواند بسیار اثربخش و امیدوارکننده باشد.

**نکته:** مربیان و والدین عزیز توجه داشته باشید، هیچ‌گاه دانش‌آموزی را که مایل به فعالیت نیست، مجبور به خواندن کتاب با صدای بلند نکنید، می‌توانید در زمان مناسب از او بخواهید تنها برای شما کتاب بخواند. سعی کنید ارتباط دوستانه‌ای با کودکان و نوجوانان برقرار کنید، مخصوصاً در سال‌های ابتدایی (از کلاس اول تا سوم) که آنان در آغاز یادگیری خواندن هستند. در این سال‌ها مراقب باشید که روی فرآیند یادگیری خواندن تأکید زیادی نکنید و در عین حال کودکان را تشویق کنید که خواندن را تمرین کنند.

**نکته:** اولیاء و معلمان عزیز! پیش از کتابخوانی در حد امکان در مورد آثار قبلی نویسنده‌ی کتاب، انتشارات (اگر شناخته شده باشد)، مترجم، تصویرگر و... تحقیق کنید و با توجه به پایه‌ی کلاسی و گروه سنی کودکان توضیح مختصری برای خود یادداشت کنید. همین‌طور چندبار کتاب مورد نظر را بخوانید تا به آن مسلط شوید و مدت زمان، ابزار مورد نیاز و تمرین‌های لازمی که برای خواندن آن باید در نظر بگیرید مدیریت کنید.

## • خوان‌یار شامل سه قسمت می‌باشد:

**بخش اول:** فعالیت‌ها و تمرین‌های معلم قبل از ورود به کلاس (برای والدین قبل از شروع کتابخوانی)

**بخش دوم:** فعالیت‌ها و تمرین‌های معلم در کلاس برای یادگیری بهتر دانش‌آموزان (در حین خواندن کتاب)

**بخش سوم:** فعالیت‌ها و تمرین‌های معلم بعد از کلاس (بعد از کتابخوانی)

### فعالیت‌ها و تمرین‌های معلم بعد از کلاس (بعد از کتاب‌خوانی)

مربیان بعد از اتمام کتاب‌خوانی، باید به انجام کارهایی بپردازند تا مطالعه و کتاب‌خوانی برای دانش‌آموزان یک تجربه لذت‌بخش شود. بهتر است معلمان بعد از اتمام کتاب، از دانش‌آموزان بخواهند تا داستان را تعریف کنند و اگر علاقه‌مند هستند نمایشی از آن اجرا کنند. این فعالیت می‌تواند به صورت تک نفره و یا گروهی باشد. همچنین دانش‌آموزان درس و نتیجه اخلاقی را که از کتاب گرفته‌اند بیان کرده و در مورد آن با سایر دانش‌آموزان به بحث و گفتگو بپردازند.

معلم برای تشویق مشارکت دانش‌آموزان در بحث و گفتگو در کلاس، می‌تواند از روش‌ها و تکنیک‌های مختلفی استفاده کند.

#### ۱. ایجاد محیطی امن و دوستانه

**تشویق به بیان نظرات:** بعد از روایت کتاب، می‌توانید فضایی فراهم کنید که دانش‌آموزان احساس راحتی کنند و نظرها و ایده‌های خود را درباره احساسات شخصیت‌ها و تجربه‌ی شنیدن کتاب، بدون ترس از قضاوت بیان کنند. این کار به دانش‌آموزان کمک می‌کند تا احساسات خود را شناسایی و تحلیل کنند و مهارت همدلی را در خود تقویت کنند.

**گفتگوهای مثبت:** شما باید به نظرات دانش‌آموزان احترام بگذارید و آن‌ها را تشویق کنید تا با یکدیگر به بحث بپردازند. هنگام صحبت دانش‌آموزان، سرتان را به نشانه‌ی تأیید حرکت داده تا نشان دهید که به سخنان آن‌ها گوش می‌دهید. اما مواظب باشید در انجام آن زیاده‌روی نکنید.

#### ۲. استفاده از سؤال‌های باز

سؤال‌های باز نوعی از سؤال هستند که پاسخ‌های متنوع و غیرمحدودی دارند و به دانش‌آموزان آزادی بیشتری در بیان نظرات و دیدگاه‌های خود می‌دهند. این نوع سؤال‌ها به‌جای اینکه تنها به یک پاسخ بله یا خیر محدود شوند، به کودکان اجازه می‌دهند که توضیحات بیشتری ارائه دهند و به تفکر و تحلیل عمیق‌تری بپردازند و احساسات و تجربه‌های خود را به اشتراک بگذارند.

**مثال:** به جای سؤال «آیا این درست است؟»، می‌توان پرسید «چرا این دیدگاه مهم است؟» «چرا فکر می‌کنید که این موضوع مهم است؟» «تجربه شما از این رویداد چگونه بوده است؟» «به نظرتان چه اتفاق‌های دیگری ممکن بود برای شخصیت اصلی داستان بیفتد؟» «اگر شما جای شخصیت اصلی بودید چه کار می‌کردید؟»

سؤال‌هایی که به **wh** معروف هستند، به شما کمک می‌کنند تا سؤال‌های بیشتری از کودکان بپرسید. این پرسش‌ها عبارت‌اند از:

1)who , 2)whom , 3)what , 4)when , 5)where , 6)why , 7)how , 8)which , 9)whose

به معنی: (۱) چه کسی، (۲) چه کسی را، (۳) چه یا چی، (۴) کی یا چه وقت، (۵) کجا، (۶) چرا یا به چه دلیل، (۷) چطور یا چگونه، (۸) کدام یا کدام یک، (۹) مال کی یا مال چه کسی

**نکته:** پرسیدن سؤال با این کلمات پرسشی برای فهم بیشتر، قدرت بیان و درک مطلب کودکان بسیار مهم و حائز اهمیت است.

### ۳. مشارکت دانش‌آموزان

پس از پایان کتاب می‌توانید دانش‌آموزان را به گروه‌های کوچک تقسیم کنید تا با هم بحث کنند و سپس نتایج بحث‌های خود را با کلاس به اشتراک بگذارند. این کار به افزایش اعتماد به نفس آن‌ها در ابراز نظر کمک می‌کند. همین‌طور می‌توانید بعد از اتمام کتاب، از آن‌ها بخواهید خلاصه‌ای از کتاب را بیان کنند یا به سؤال‌های مربوط به آن پاسخ دهند. این تمرین به تقویت مهارت‌های شنیداری و درک مطلب کمک می‌کند.

### استفاده از تکنیک‌های مشارکتی

**مشارکت فعال:** تکنیک‌هایی مانند «تبادل نظر» یا «افکار دوتایی» می‌تواند به دانش‌آموزان کمک کند تا ایده‌های خود را به اشتراک بگذارند و با یکدیگر تعامل کنند.

**تکنیک تبادل نظر:** یکی از روش‌های آموزشی است که به منظور افزایش تعامل و مشارکت دانش‌آموزان در فرآیند یادگیری به کار می‌رود. این روش به دانش‌آموزان این امکان را می‌دهد که افکار، نظرات و دیدگاه‌های خود را با دیگران به اشتراک بگذارند و به تبادل ایده‌ها بپردازند.

### مزایای استفاده از تکنیک تبادل نظر

- **تقویت تفکر انتقادی:** این تکنیک باعث می‌شود دانش‌آموزان به تحلیل و بررسی نظرات مختلف بپردازند و توانایی تفکر انتقادی خود را تقویت کنند.
- **افزایش مهارت‌های ارتباطی:** با مشارکت در بحث‌ها، دانش‌آموزان مهارت‌های گفتاری و شنیداری خود را توسعه می‌دهند.
- **ایجاد فضای یادگیری مشارکتی:** این تکنیک محیطی را فراهم می‌آورد که در آن همه‌ی دانش‌آموزان می‌توانند احساس راحتی کنند و نظرات خود را بیان کنند.
- **تقویت اعتماد به نفس:** با مطرح کردن نظرات و ایده‌های خود، دانش‌آموزان می‌توانند اعتماد به نفس بیشتری پیدا کنند.

**مثال:** معلم یا والد از کودکان می‌خواهد در مورد موضوع داستان فکر کنند، سپس به چند گروه کوچک تقسیم شوند و هر گروه مسئول بررسی یکی از جنبه‌های موضوع شود. هر گروه پانزده دقیقه وقت دارد تا به بحث و تبادل نظر در مورد داستان بپردازد و در نهایت به یک جمع‌بندی کلی برسد.

**تکنیک افکار دوتایی:** یک روش آموزشی و تفکری است که به دانش‌آموزان این امکان را می‌دهد که به بررسی دو دیدگاه یا ایده‌ی متضاد در یک موضوع خاص بپردازند. این تکنیک می‌تواند در فرآیند یادگیری و بحث‌های گروهی به کار رود و به توسعه تفکر انتقادی و تحلیل عمیق‌تر کمک کند.

**مثال:** در این تکنیک شما دانش‌آموزان را به دو گروه تقسیم می‌کنید. گروه اول به جنبه‌های مثبت و گروه دوم به جنبه‌های منفی کتاب می‌پردازد. هر گروه بیست دقیقه بحث و دیدگاه خود را تحلیل می‌کند و سعی می‌کند نقاط قوت یا ضعف کتاب را شناسایی کند. پس از تحلیل، هر گروه به نوبت نظرات خود را ارائه می‌دهد و می‌تواند به سؤال‌های گروه مقابل پاسخ دهد. در نهایت، شما نتایج بحث را جمع‌بندی کرده و به نکات کلیدی اشاره می‌کنید.

#### ۴. استفاده از ابزارهای تکنولوژیک

پلتفرم‌های آنلاین: استفاده از ابزارهایی مانند نظرسنجی آنلاین، تابلوهای دیواری دیجیتال یا برنامه‌های بحث آنلاین می‌تواند به دانش‌آموزان کمک کند تا نظرات خود را به راحتی بیان کنند و در بحث‌ها شرکت کنند.

#### ۵. مدیریت مناسب زمان

تخصیص زمان کافی: شما باید زمان کافی برای بحث و گفتگو در نظر بگیرید و اجازه دهید که دانش‌آموزان به طور کامل نظرات خود را بیان کنند.

#### ۶. تشویق تفکر انتقادی

تحلیل و بررسی: شما می‌توانید از دانش‌آموزان بخواهید تا نظرات مختلف را تحلیل کنند و نقاط قوت و ضعف هر نظر را مورد بحث قرار دهند. این کار مهارت تفکر انتقادی آن‌ها را تقویت می‌کند.

#### ۷. تحریک خلاقیت

استفاده از فعالیت‌های هنری: شما می‌توانید فعالیت‌های هنری یا نمایشی مرتبط با موضوع درس را طراحی کنید تا دانش‌آموزان به مشارکت بیشتر ترغیب شوند.

نکته: با به‌کارگیری این تکنیک‌ها و روش‌ها، شما می‌توانید مشارکت دانش‌آموزان را در بحث و گفتگوهای کلاس افزایش دهید و فضایی شاد، صمیمانه، سرگرم‌کننده، پویا و تعاملی برای یادگیری ایجاد کنید. این فرآیند به رشد مهارت‌های اجتماعی و ارتباطی دانش‌آموزان نیز کمک بسیاری خواهد کرد.

نکته: در نظر داشته باشید زمانی که کودک به لحاظ ذهنی خسته است او را وادار به کتاب‌خوانی نکنید. مثلاً در مدرسه زنگ آخر را به کلاس خوان‌یار اختصاص ندهید و یا اگر کلاس پر جمعیت است، دانش‌آموزان را به دو گروه مساوی تقسیم کرده و از مربی پرورشی یا معاون و یا هر فرد واجد شرایط دیگری بخواهید تا یک گروه را به حیاط مدرسه برده و سرگرم کند و سپس بعد از اتمام کتاب‌خوانی برای گروه اول جایشان را با هم عوض کنند. همچنین آداب رفتار با کتاب را از همان سنین پایین به کودکان آموزش دهید. مانند نحوه ورق زدن کتاب، حفظ و نگهداری از کتاب، نحوه نشستن و خواندن کتاب و ...